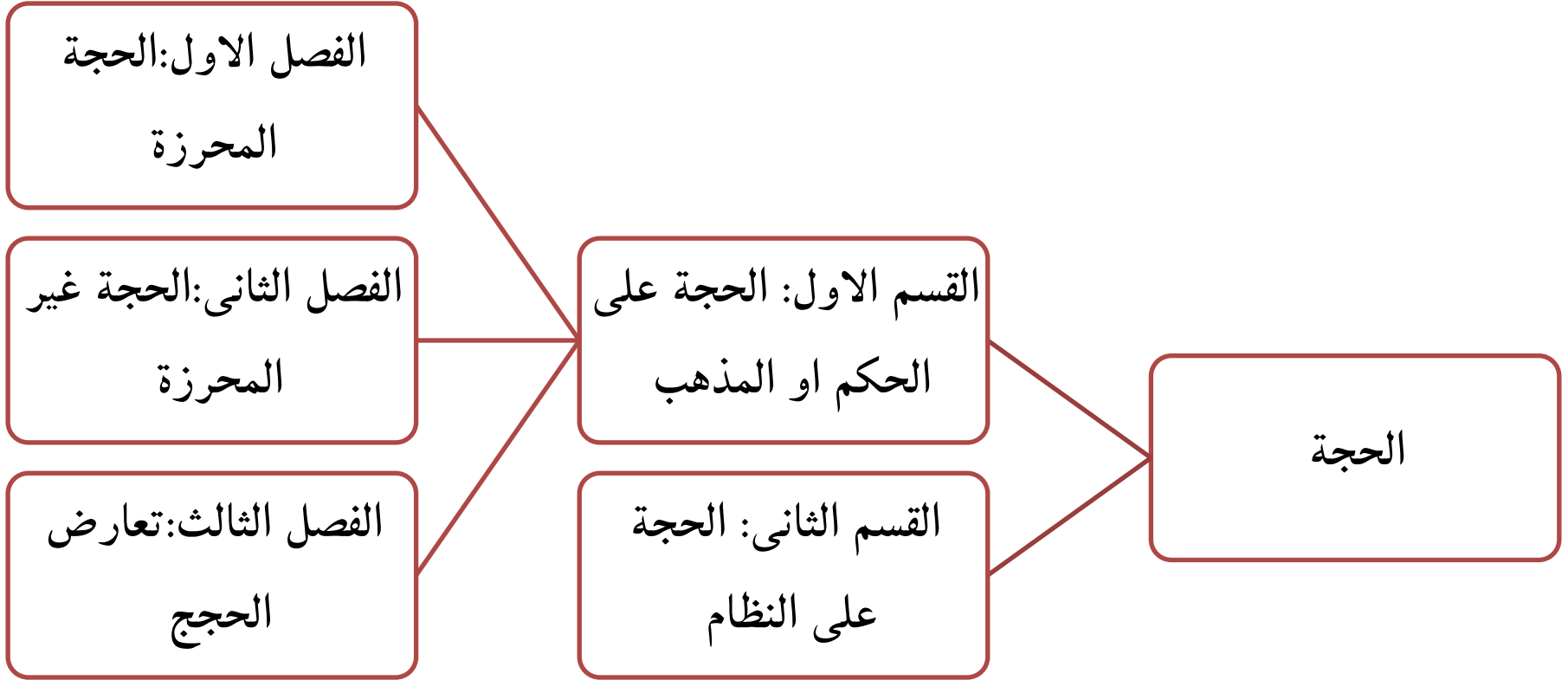

علم أصول الفقه

۲۸-۱۰-۹۲ حجیت سیره و ارتکاز ۴۰

دراسات الاستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

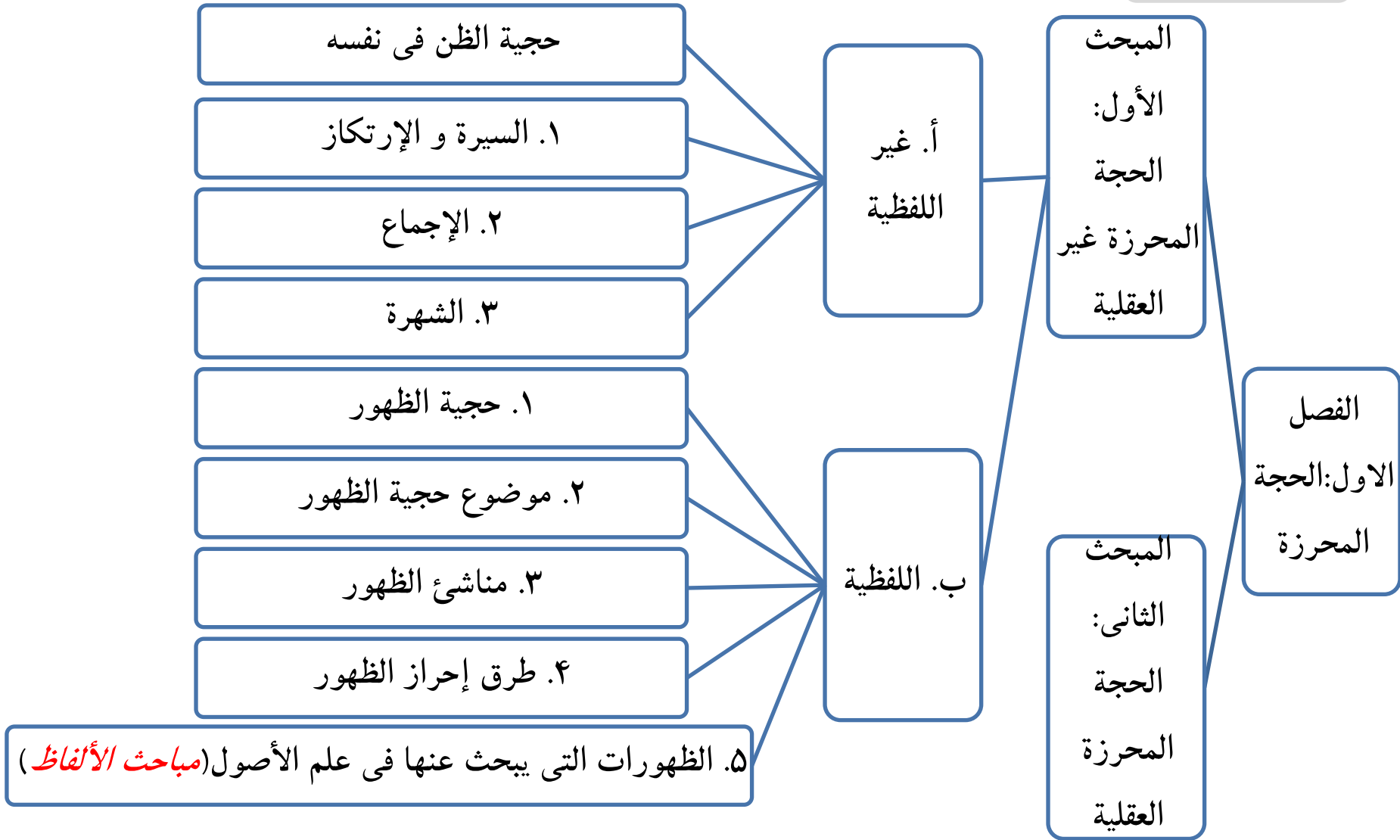
علم أصول الفقه

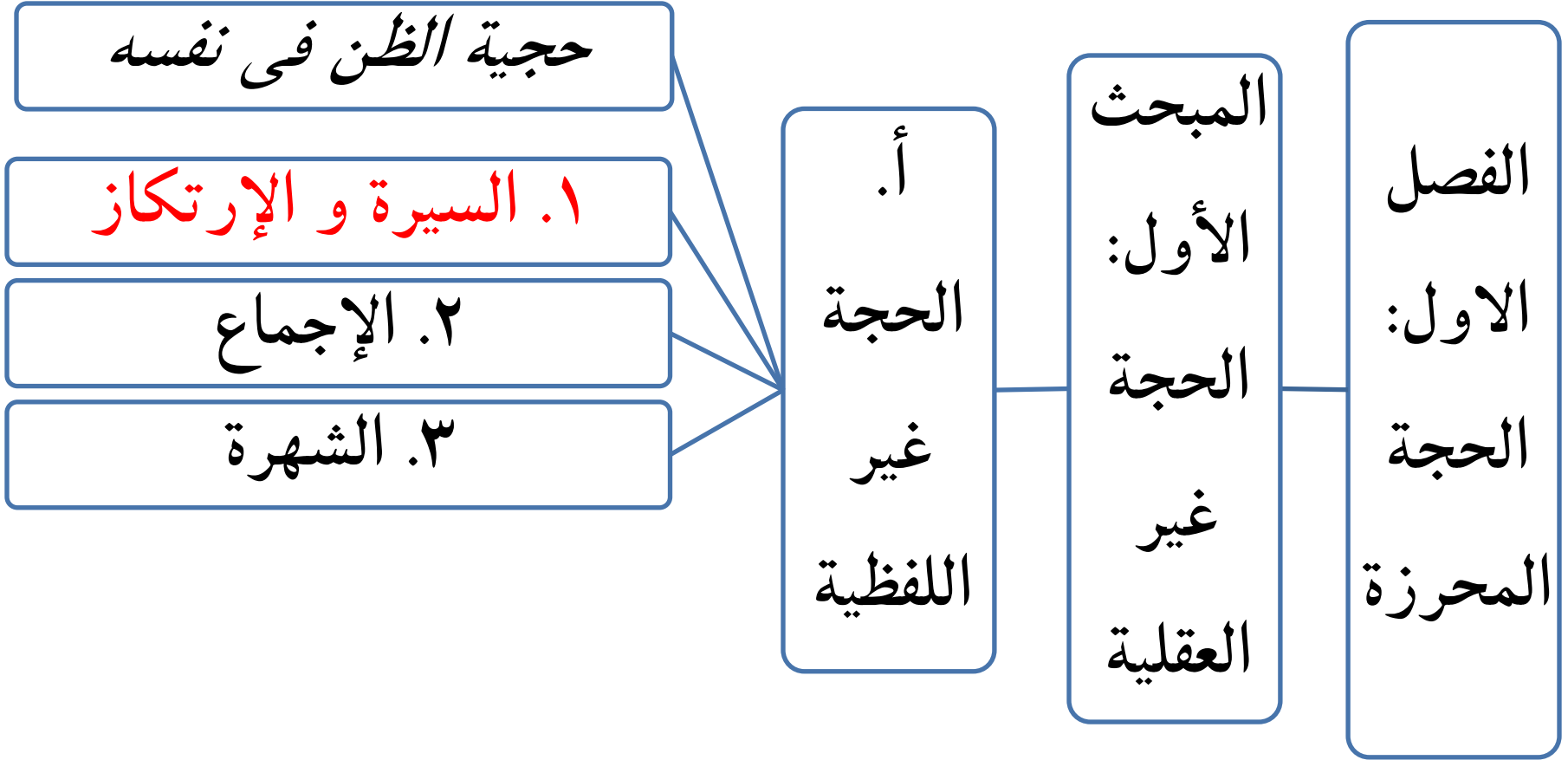

ترتيب اصول متعارف

(الظهورات التي
يبحث عنها فى
علم الأصول)

بحث دوم: سیره و ارتکاز

- در فلسفه علم اصول به بحث ثبات ارتکاز و سیره‌ی عقلا پرداختیم و اشاره کردیم که بحث ثبات ارتکاز و سیره‌ی عقلا مطلبی است که مربوط به فلسفه‌ی علم اصول فقه می‌شود؛ اما بعدها در خود علم اصول به مطالب دیگر در این زمینه خواهیم پرداخت.

بحث دوم: سیره و ارتکاز

- بحث سیره و ارتکاز در کلمات فقها و اصولی‌ها منقح نشده است. به همین دلیل هر جا در فقه به این بحث می‌رسیم، با ابهام مواجهیم.
- فقها و اصولی‌های گذشته خیلی از مسائل فقهی را با تمسک به شهرت و به خصوص اجماع اثبات کرده‌اند؛ در حالی که اصلاً اجماعی در کار نبوده و شهرت بوده است.

بحث دوم: سیره و ارتکاز

- این نکته در فقه و اصول شیخ انصاری - رضوان الله تعالی علیه - به شدت خود را نشان می‌دهد. او در اصول، حجیت اجماع و شهرت را نفی می‌کند؛ ولی در بحث فقهی می‌بینیم کتاب مکاسب او پر از تمسک به اجماع و شهرت است و این باعث شد که بعضی‌ها بگویند اصولی‌ها چقدر در علم اصول بحث می‌کنند ولی وقتی می‌خواهند به فقه وارد شوند، همه توشه اصولی خود را دم در می‌گذارند و بعد وارد می‌شوند.

بحث دوم: سیره و ارتکاز

- این انتقاد در خصوص روش شیخ - رضوان الله تعالى عليه - در فقه بیشتر از دیگران است؛ چون در آثار قدما نقد و بررسی اجماع و شهرت و نفی آن به این اندازه و صراحت نیست که وی انجام داده است. در حقیقت او می بیند در فلان مسأله به یقین باید همین طور فتوا دهد ولی دلیلی ندارد. به همین سبب از اجماع و شهرت کمک می گیرد.

بحث دوم: سیره و ارتکاز

- شهید صدر - رضوان الله تعالى عليه - می فرماید بسیاری از مطالبی که فقهای گذشته با تمسک به اجماع و شهرت آن را حل می کنند، در واقع مفاد ارتکازات و سیره های عقلائی و متشرعی است و آنها در واقع به ارتکاز و سیره تمسک کرده اند؛ اما چون مفهوم ارتکاز و سیره برای آنها مشخص و منقح نبود، از آن به اجماع و شهرت یاد کرده اند.

بحث دوم: سیره و ارتکاز

- برای مثال در بحث مجازات همة فقها فتوا داده‌اند که کسی که به عنوان حد محکوم به اعدام است، مجازاتش قتل است.
- اگر کسی غیر از حکومت و نه در مقام اجرای مجازات، فرد محکوم به قتل را بکشد، قصاص نمی‌شود و دیه هم ندارد؛ چون این فرد خونس هدر است. بعد خودِ فقها متحیر مانده‌اند که دلیلش چیست؟

بحث دوم: سیره و ارتکاز

- بعضی مثل صاحب ریاض - رضوان الله تعالى عليه - گفتند در این باره روایات متواتر داریم، و یک روایتی را هم مثال زده است که صاحب جواهر - رضوان الله تعالى عليه - فرموده است این روایت‌ها به این موضوع ربطی ندارد.
- بعد صاحب جواهر - رضوان الله تعالى عليه - فرموده است انصاف این است که واقعاً هیچ روایتی نداریم که حتی به این مسأله اشاره کرده باشد چه برسد به روایت متواتر.

بحث دوم: سیره و ارتکاز

- بعد می گوید در این مسأله اتفاق فقها (اجماع) وجود دارد.
- زیاد در جواهر به مواردی برخورد می کنیم که با اجماع می خواهد کار را درست کند.

بحث دوم: سیره و ارتکاز

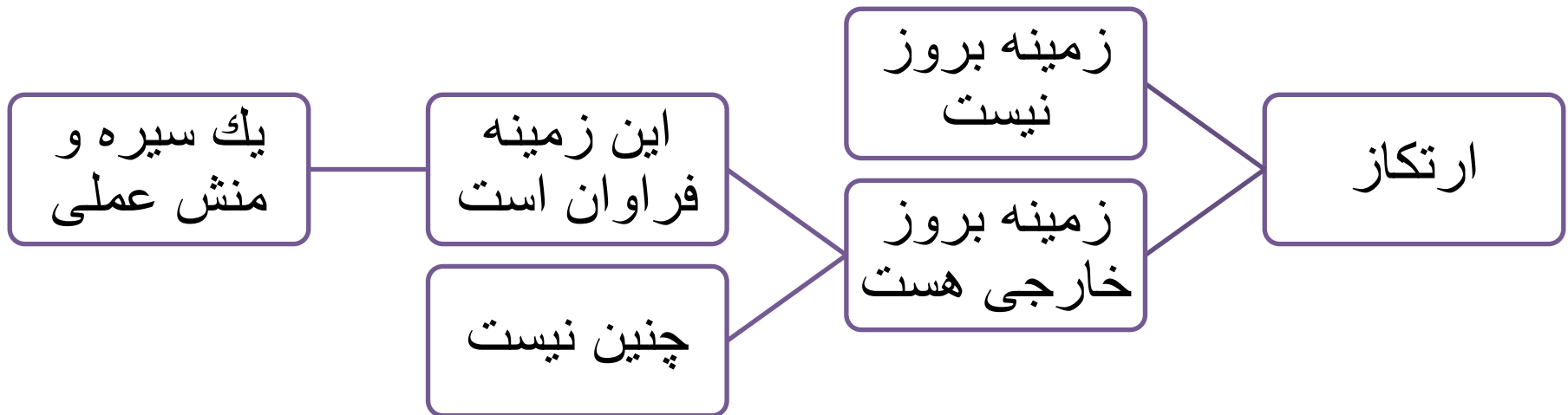
- ولی در واقع دلیل اصلی این مسأله همان ارتکاز متشرعی است که می گوید: چون خون این شخص هدر است، پس حتی اگر توسط یک فرد عادی کشته شود قصاص یا دیه ای لازم نیست؛ البته کار شخص مزبور حرام بوده است.

مفهوم شناسی سیره و ارتکاز

- مفهوم شناسی سیره و ارتکاز
- سیره منش عملی گروهی از مردم است و ارتکاز یک دیدگاه نظری است که در ذهن گروهی از مردم وجود دارد.

مفهوم شناسی سیره و ارتکاز

- بنابراین سیره از مقوله فعل و عمل و ارتکاز از مقوله فکر و نظر به شمار می آید.

مفهوم شناسی سیره و ارتکاز

- ارتکاز گاهی زمینه بروز خارجی پیدا می‌کند و گاهی چنین زمینه‌ای برای آن فراهم نمی‌شود.
- در فرض اول، گاهی این زمینه فراوان است و در موارد متعدد تحقق خارجی پیدا می‌کند و گاه چنین نیست.
- آنجا که ارتکاز زمینه زیادی برای بروز دارد و در خارج مصادیق متعددی از آن محقق می‌شود، در حقیقت اضافه بر ارتکاز یک سیره و منش عملی تبدیل نیز وجود دارد.
- اما آنجا که زمینه بروز یا موارد بروز یافته‌اش اندک است یا اصلاً زمینه‌ای نیست، سیره‌ای هم وجود ندارد.

مفهوم شناسی سیره و ارتکاز

- معیار تحقق سیره فقط این است که منش عملی یک گروه از مردم باشد.
- اما اینکه به لحاظ زمانی محدود یا طولانی باشد، محدوده جغرافیایی اش وسیع یا کم باشد یا گستردگی جمعیتی آن زیاد باشد یا اندک، اهمیت ندارد.

مفهوم شناسی سیره و ارتکاز

- بنابراین برای تحقق سیره کافی است که در یک دوره زمانی هر چند کوتاه یک رفتاری بروز فراوان پیدا کند؛ به گونه‌ای که بر آن «منش عملی یک گروه» اطلاق شود.